

MÜNTEHABÂT

Ali Kulîzâde, Tahran 1371 hş.), *Gülçîn-i Ğazeliyyât-ı Sa'dî* (ed. Menûcihr Adaniyat, Tahran 1377 hş.), *Gülçîn-i Şî'r-i Fârisî* (Tahran 1372 hş.) ve *Gülçîn-i Me-dâyih ve Merâsî* (Tahran 1363 hş.) adlı çalışmalar yer alır. Yine son dönemde "sefine" başlığıyla şiir seçmeleri yayımlanmıştır. *Sefine-i Hâfız* (Tahran 1346 hş.), *Sefine-i Ğazel* (Tahran 1356 hş.) ve büyük şairlerin şiirlerinin bir araya getirildiği *Sefine-i Mevârid* (Tahran 1383 hş.) bunlardandır. *Hulâşa-i Şâhnâme-i Firdevsî* (Tahran 1373 hş.), *Hulâşa-i Hadîka-i Hakîm Senâ'î* (Tahran 1374 hş.) ve *Hulâşa-i Meşnevî-i Mevlevî* (Tahran 1390 hş.) gibi antolojilere de rastlanır.

Aynı dönemde Batılı şair ve yazarların eserlerinden tercüme yapılarak antolojiler yayımlanmıştır. Şücaeddin Şüfâ'nın *Müntehabî ez Şâhkârâ-yı Şî'r-i Cihân* (Tahran 1348 hş.) ve Nasrullah Felsefî'nin *Müntehab-ı Eş'âr-i Viktor Hugo* (Tahran 1335 hş.) bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca çeşitli şairlerin Farsça şiirleri yabancı dillere çevrilerek antolojiler meydana getirilmiştir. Ahmed Kerîmî Hakkâk'ın İngilizce'ye çevirdiği Farsça şiirlerden oluşan *Anthology of Modern Persian Poetry* (Boulder 1978), Nasira Sharma'nın şiirlerin Farsça'sının da yer aldığı *Echoes of Iranian Revolution Poems of Revolt and Liberation* (New Delhi 1979) ve Rızâ Sabîrî'nin 1000 yıllık rubâî örneklerini bir araya topladığı *A Thousand Years of Persian Rubâ'iyât* (Bethesda 2000) adlı çalışmaları örnek olarak kaydedilebilir.

Fars edebiyatında manzum eserlerin yanı sıra mensur eserlerden de seçmeler yapılmıştır. Abdülgaffâr Necmüddeve'nin Necmeddîn-i Dâye'nin eserinden düzenlediği *Müntehab-ı Mirsâdü'l-'ibâd'ı* (Tahran 1301 hş.), Asker-i Hukûkî'nin Senâî'nin eserinden *Müntehab-ı Hadîkatü'l-ḥakîka'sı* (Tahran 1346 hş.), Gulâm Hüseyin Yûsufî'nin *Müntehab-ı Kâbüsnâme'si* (Tahran 1347 hş.) ve Mirza Abdülâzîm Gürgânî'nin *Müntehab-ı Kelîle ve Dimne-i Behramşâhî'si* (Tahran 1320 hş.) bunlardan birkaçıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Beyhakî, *Târîh* (Behmenyâr), s. 255-266; Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscript*, II, 733-740; Browne, *LHP*, II, 436-437; *FME*, I, tür.yer.; Ethé, *Târîh-i Edebiyyât*, s. 3-18; Hânâbâ, *Fihrist*, IV, 4239-4241, 4972-5010; Kâsım Nejad, "Güzîde", *Ferhengnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1381 hş., II, 1177-1178; J. T. P. de Bruijn, "Mukhtârât", *EI* (İng.), VII, 528-531.

TAHSİN YAZICI

MÜNTEHE's-SÛL ve'l-EMEL

(منتهى السؤل والأمل)

Mâlikî fakihî İbnü'l-Hâcib'in
(ö. 646/1249)fıkıh usulüne dair eseri
(bk. el-MUHTASAR).

MÜNTEHE't-TALEB

(منتهى الطلب)

Ebû Gâlib İbn Meymûn'un

(ö. 589/1193'ten sonra)

eski Arap şiirine dair antolojisi.

Ebû Gâlib Muhammed b. Mübârek b. Muhammed b. Muhammed b. Meymûn el-Bağdâdî kitabının girişinde eser hakkında kısaca bilgi vermektedir. Buna göre müellif kitabını 588-589 (1192-1193) yıllarında almış aşkın bir yaşta iken Bağdat'ta telif etmiştir (*Münteha't-taleb* [nşr. M. Nebîl Turayfî], I, 10). Bu durumda kendisi 527 (1133) yılı civarında doğup 589'dan (1193) sonra vefat etmiş olmalıdır. Fuat Sezgin müellifin 523-597 (1129-1201) yılları arasında yaşadığını söyler (*Münteha't-taleb* [nşr. Fuat Sezgin], neşredenin girişi, I, s. VI). İbn Meymûn, Arap dili ve edebiyatı âlimi İbnü'l-Haşşâb'dan çok sayıda divan okuduğunu ve İbn Nâsır es-Selâmî ile İbnü's-Semîn'den ders aldığını kaydeder. Bağdat ve civarında bulunan kütüphanelerdeki divanları ve şiir mecmualarını incelediğini, onların birçoğunu istinsah ettikten sonra eserini meydana getirdiğini belirtir. Süyûtî, *Şerhu Şevâhidi Muğni'l-lebib*'inde *Münteha't-taleb*'in müellifi olarak sadece İbn Meymûn adını zikretmiş, Kâtib Çelebi de bunu aynen tekrarlamıştır. Buna rağmen *Keşfü'z-zunûn nâşiri*, "Ali b. Meymûn b. Hüseyin el-Mâlikî el-Fâsî el-müteveffâ senete 917" ibaresini eklemek suretiyle müellif ismini yanlış kaydetmiştir (*Keşfü'z-zunûn*, II, 1857).

Tam adı *Münteha't-taleb min eş'ârî'l-'Arab* olan eser şiirleriyle istihâd edilen Câhiliye, muhadram ve 150 (767) yılına kadar yaşamış İslâmî dönem şairlerinden yapılmış seçmeleri kapsar. Aslı altı mücellet içinde on cüzden oluşan kitap, her cüzde yaklaşık 100 kaside olmak üzere toplam 1051 kaside ile yirmi dokuz kıta içerir. 264 şairden yapılmış seçmelerin toplam beyit sayısı 4000'e yaklaşıp. Müellif eserinde şiirlerine yer verdiği şairler arasında bir sıralama yapmadığını, ancak uğur ve bereket vesilesi telakki ettiği Kâ'b b. Zühayr'ın "Kasidetü'l-Bürde"siyle başladığını, Ehl-i

beyt'in methine dair olan Kümeit el-Esedî'ye ait "el-Hâşimiyyât" adlı kasidelerle kitabına son verdiğini ifade eder ([nşr. M. Nebîl Turayfî], I, 10). Yine eserinin ana kaynakları olarak Mufaddal ed-Dabbî'nin *el-Mufaḍḍaliyyât'ı*, Asmaî'nin *el-Aşma'ıyyât'ı*, Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ'nın *Neḳā'izu Cerîr ve'l-Ferezdaḳ'ı*, Kümeit el-Esedî'nin *el-Hâşimiyyât'ı*, Sükkerrî'nin *Dîvânü'l-Hüzeliyyîn'i* ile İbn Düreyd'in *Kitâbü's-Şevârid*'inde ve İbn Selâm el-Cumahî'nin *Tabakâtü fuḥûli's-şu'arâ*'sında geçen şiirleri zikreder (a.g.e., I, 10). Gençliğinden beri bu disiplinle meşgul olduğunu söyleyen müellif seçme ilkesini "fesahat" ve "cevdet" şeklinde özetler. Buna göre eserine fasih Arapça olup edebî değeri bulunan şiirleri almıştır. Bu sebeple *Münteha't-taleb* edebiyat koleksiyonu niteliği taşır. Yer yer sayfaların kenarlarında garîb kelimelerin kısa açıklamalarının yapıldığı eserde başka kaynaklarda yer almayan şiirlerin kaydedilmesi, diğer kaynaklarda eksik geçen bazı şiirlerin tamamının alınması, şiirleri kaybolmuş meşhur birçok şairin beyit veya kıtalarını ihtiva etmesi, yine kaynaklarda isimleri ve şiirleri geçmeyen ediplere ait şiirlerin bulunması antolojinin önemini arttırmaktadır. Ayrıca muhtelif şiirlerde Câhiliye hayatına ve çevreye ilişkin zengin kayıtlara rastlanmaktadır. Fuat Sezgin, *Münteha't-taleb*'in Arap şiiri antolojileri içinde zamanımıza ulaşanların en büyüklerinden biri olduğunu belirtir. Eserde şairlerin isim ve şeceresiyle birlikte kıssa ve haberlere de yer verilir. Bazı kasidelerin başında yazılış sebebi ve konusu da belirtilmiştir ([nşr. M. Nebîl Turayfî], I, 18, 221, 234, 258; II, 220).

Eserin I. cildi Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 1941, müellif nüshası), I ve II. ciltler Dârü'l-kütübü'l-Misriyye (nr. 389, 391), III ve V. ciltler Yale Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 53) bulunmaktadır. Fuat Sezgin mevcut ciltlerin tıpkıbasımını yapmış (Frankfurt 1406/1986), aynı ciltler, Muhammed Nebîl Turayfî tarafından önemli dipnot ve indekslerin ilâvesiyle dokuz cilt halinde neşredilmiştir (Beyrut 1999). *Münteha't-taleb*'in IV ve VI. ciltlerinin zamanımıza ulaşp ulaşmadığı bilinmemektedir. Ancak Von Tilman Seidens-ticker, yaptığı bir araştırmada eserin kayıp kısımlarının İbn Fazlullah el-Ömerî'nin *Mesâlikü'l-ebşâr*'ında geçtiğini ispata çalışmaktadır (bk. bibl.). Çünkü *Münteha't-taleb*, başta Ömerî'nin bu hacimli eseri olmak üzere Abdülkâdir el-Bağdâdî'nin *Hi-zânetü'l-edeb'i* ile Süyûtî'nin *Şerhu Şevâhidi Muğni'l-lebib*'inin temel kaynak-

larındandır. Hâtîm Sâlih ed-Dâmin ile Yahyâ el-Cübûrî, eserden seçtikleri tanınmayan şairlere ait bazı kasideleri şairlerinin biyografileriyle birlikte neşretmiş, ayrıca kitabın zamanımıza ulaşan ciltlerinde yer alan kasidelerin indekslerini yayımlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Gâlib İbn Meymûn, *Münthe't-ṭaleb* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1406-13/1986-93, I-III; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, s. VI; a.e. (nşr. M. Nebîl Turayfî), Beyrut 1999, I-IX; ayrıca bk. neşredenin girişi, I, 9-16; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1857; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 22; V, 430; IX, 222; X, 434; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 494, 936; II, 903; Sâlihiyye, *el-Mu'cemû's-şâmil*, s. 201; S. M. Husain, "Notice of an Unknown Onthology of Ancient Arabic Poetry, "Muntaha't-Talab min Ash'ar-i'l-'Arab", by Muhammad b. al-Mubârak b. Muhammad b. Maimun", *JRAS* (1937), s. 433-452; Hâtîm Sâlih ed-Dâmin – Yahyâ el-Cübûrî, "Kaşâ'id nâdire min Kitâbi Münthe't-ṭaleb min eş'ari'l-'Arab", *el-Mevrid*, VIII/3, Bağdad 1979, s. 251-310; IX/1 (1980), s. 139-186; T. Seidensticker, "Verlorene Teile des Muntahâ ṭ-ṭalab in al-'Umaris Masâlik al-absâr", *WO*, XXV (1994), s. 116-122. İSMAIL DURMUŞ

el-MÜNTEKÂ

(المنتقى)

Ebû'l-Velîd el-Bâcî'nin

(ö. 474/1081)

kaleme aldığı *el-İstifâ'* adlı
el-Muvatta' şerhini
yine kendisinin özetleyerek
meydana getirdiği şerh
(bk. el-MUVATTA').

el-MÜNTEKÂ

(المنتقى)

Nüreddin es-Sâbûnî'nin

(ö. 580/1184)

peygamberlerin günahtan
korunmuşluğuna dair eseri.

Kitabın tam adı, müellifin *el-Kifâye* adlı eserinde zikrettiği gibi (vr. 45^b) *el-Müntekâ min 'işmeti'l-enbiyâ'*'dır. Sâbûnî eserinin mukaddimesinde *el-Müntekâ'yı*, Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Yahyâ el-Beşâgarî (IV/X. yüzyıl) tarafından kaleme alınıp *'İşmetü'l-enbiyâ'* diye şöhret bulan *Keşfü'l-ğavâmi'z fi ahvâli'l-enbiyâ'* adlı eserden özetlediğini söyler (vr. 1^b-2^a); ayrıca böyle bir kitabın telifinin gerekliliğini Beşâgarî-Ebû'l-Hasan er-Rüstüfağnî yoluyla Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'den nakleder (vr. 5^a).

Peygamber göndermenin ilâhî hikmetin bir sonucu olduğuna ve Allah elçileri-

nin beşer türünden seçilmesinin zaruri bulunduğuna temas eden kısa bir mukaddimeden sonra on beş başlıktan oluşan *el-Müntekâ'nın* muhtevasını üç bölüm halinde incelemek mümkündür. Küçük bir hacimden oluşan birinci bölümde peygamberler arasında mânevî açıdan derece farkı, peygamberlerin sayısı ve günahlardan korunmuş olmaları (ismet) gibi meseleler ele alınmıştır. Kitabın üçte ikisine yakın bir hacme sahip bulunan ikinci bölümde Hz. Âdem, Nûh, İbrâhîm, Ya'kûb, Yûsuf, Mûsâ, Dâvûd, Süleyman, Eyyûb, Yûnus, Şuayb ve Zekeriyâ hakkında Kur'an'da yer alıp zâhîrî mânaları bakımından bazı Haşviyye gruplarınca ismet sıfatına ters düşecek yorumlara tâbi tutulan âyetler incelenmekte ve ismet karşıtı fikirler eleştirilmektedir. Kitabın üçüncü bölümü Hz. Peygamber'e tahsis edilmiştir. Burada diğer peygamberlerde olduğu gibi önce Resûl-i Ekrem'in mânevî derecesi ve değeri üzerinde durulmuş, ardından itâb niteliğindeki bazı âyetlerin yorumuna geçilerek bu tür ilâhî hitapların hikmetleri araştırılmış, ona salât getirmenin önemi ve dindeki yeri belirtilmiştir.

Açık ve samimi bir üslûpla kaleme alınan *el-Müntekâ*, erken dönemde telif edilen ve hakkında bilgi bulunmayan Beşâgarî'nin eserini zayı olmaktan kurtarıp gün-

müze intikal ettirmiştir. Kitapta isimleri geçen peygamberler ve sözü edilen konulara dair âyetlerle diğer âyetler arasında bağlantı kurularak yorumlar getirilmiş ve akîl istidlâl yürütme yöntemi benimsenmiş, böylece Ebû Mansûr el-Mâtürîdî'nin tefsir geleneği sürdürülmüştür. Nitekim eserin kırkı aşkın yerinde Mâtürîdî'ye atfı yapılmıştır. Sâbûnî'den yirmi altı yıl sonra vefat eden Fahreddin er-Râzî'nin *'İşmetü'l-enbiyâ'* adlı eseri metot bakımından *el-Müntekâ'ya* benzemekle birlikte hacim ve işleniş açısından onun kadar tatminkâr değildir. Râzî'nin *el-Müntekâ* ve *ya Keşfü'l-ğavâmi'z*'den yararlanmış olması muhtemeldir.

el-Müntekâ'nın Süleymaniye Kütüphanesi'nde *Keşfü'l-ğavâmi'z* adıyla kayıtlı bulunan nüshalarından biri (Lâleli, nr. 2426) tam olup tashih gördüğü anlaşılmaktadır. Aynı yerde mevcut diğer nüsha ise (Lâleli, nr. 2425) on yedinci varaktan sonra yine Sâbûnî'ye ait *el-Kifâye* metniyle devam etmekte ve *el-Müntekâ'nın* sadece altıda birini içermektedir. Manisa İli Halk Kütüphanesi'nde (nr. 6584/2) Beşâgarî'nin eseri olarak gösterilen ve Sâbûnî'nin oğlu tarafından imlâ edilen üçüncü nüsha ise baş taraftan biraz eksik olmakla birlikte tashih ve mukabele görmüştür. Eserin bir nüshası da Kahire Dârü'l-kütübü'l-Mısıriyye-

Sâbûnî'nin *el-Müntekâ* adlı eserinin unvan sayfası ile ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2425)

